

Данатарова Вікторія Михайлівна
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ: ПОСТАНОВКА ЗАДАЧ

В сучасних умовах визначальним фактором прискорення економічного зростання є розвиток інформаційного простору та, зокрема, телекомунікаційної галузі. Саме активізація процесів інформатизації суспільства забезпечує перехід до нового типу економічних відносин, орієнтованих на інтереси людей, де головну роль відіграють телекомунікації, і, зокрема, мобільний зв'язок. За останні роки сучасна Україна досить швидко набрала темп в розвитку телекомунікаційного середовища, що стало здобутком для шахраїв.

Одним з основних видів злочинів в телекомунікаційному середовищі є телефонне шахрайство, яке стрімко набирає силу і перетворюється в справжню епідемію. Жертвами шахраїв стають всі без винятку.

Шахрайство шляхом використання засобів мобільного зв'язку є відносно новим видом злочинів для кримінального законодавства України і для наук кримінально-правового циклу. Однією з криміналістичних особливостей цього виду шахрайства є використання технологій мобільного зв'язку для заволодіння майном інших осіб. Водночас в окремих випадках злочинці використовують і загальні прийоми введення потерпілої особи в оману (йдеться про злочини, коли злочинний умисел шахрая спрямовано на заволодіння мобільним телефоном особи).

Обізнаність з інформацією про порядок надання та основні види телекомунікаційних послуг у сфері мобільного зв'язку, договірні відносини між оператором мобільного зв'язку та абонентом, кінцеве обладнання мобільного зв'язку є саме тим необхідним мінімумом, за допомогою якого можливо зрозуміти механізм вчинення більшості шахрайства шляхом використання засобів мобільного зв'язку та, відповідно, сформувані уявлення про предмет злочинного посягання, способи, знаряддя, обстановку та сліди злочину, особу злочинця.

За даними Генеральної прокуратури України в 2015 році було зареєстровано 33290 кримінальних правопорушень за ст. 190 КК України та розпочато досудове розслідування, з них 7019 кримінальних правопорушень за якими кримінальне провадження було направлено до суду з обвинувальним актом. В 2016 році зареєстровано 45764 кримінальних правопорушень, кримінальних проваджень з обвинувальним актом до суду направлено лише 6314; в

2017 році зареєстровано 37014 кримінальних правопорушень, кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду з обвинувальним актом становить 8662; в 2018 році за фактом шахрайства зареєстровано 33290 кримінальних правопорушень та лише 7019 кримінальних проваджень направлено до суду з обвинувальним актом; станом на вересень 2019 року зареєстровано вже 27016 кримінальних правопорушень, та 5262 направлено до суду з обвинувальним актом [1]. Наведені статистичні дані вказують, що рівень кримінальних правопорушень, що направлені до суду з обвинувальним актом за фактом шахрайства, знижується з кожним роком і не перевищує 25 % від кількості зареєстрованих фактів. Тобто лише за кожним четвертим розглядуваним фактом зловмисник встановлюється та притягується до відповідальності. За даними Міжбанківської асоціації платіжних карт ЕМА, в період часу з 2016 до 2018 років зловмисники за допомогою дзвінків і СМС-повідомлень вкрали з рахунків українців більше 340 млн грн, причому, 80% грошей злодії отримали просто виманивши реквізити карти по телефону.

Це не може негативно не вплинути на стан криміногенної обстановки в нашій державі та рівень довіри населення до діяльності правоохоронних органів.

Ситуація що склалась, на нашу думку, обумовлена з одного боку існуючими труднощами в організації і розслідуванні кримінальних правопорушень за фактами шахрайства, вчиненого шляхом використання засобів мобільного зв'язку. З іншого – інтенсивним розвитком телекомунікаційних мереж, та формуванням нових способів вчинення злочинів із їх використанням, що значно ускладнюють діяльність правоохоронців з викриття винуватців та розслідування правопорушень. Відсутність необхідних засобів технічного і правового захисту інформації в системах мобільних телекомунікацій, а також ряду інших факторів, вимагає більш детального вивчення сфери мобільного зв'язку та надання більш детальної криміналістичної характеристики шахрайства, вчиненого шляхом використання засобів мобільного зв'язку, що дасть змогу сформулювати певні висновки та рекомендації, що можуть бути використані в досудовому слідстві та судовому розгляді проваджень за вказаними фактами.

Загальні аспекти протидії фактам вчинення шахрайства досліджували у своїх роботах такі вчені, як: Ємельянов М. В., Мопсик В. Р., Балабан Д. О., Дудоров О. О., Савченко А. В., Смаглюк А. В., Коржанський М. Й., Шапочка С. В., Ларичев В. Д. та інші

У той же час питання щодо методів розслідування шахрайства досліджували такі науковці, як: Пазинич Т. А., Головкін С. В., Заяць К. Д., Довженко О. Ю., Івасюк Х. С., Ковальчук О. В., Крята Л. Л., Чіпко Н. В., Кривцун О. Б. та інші.

Варто наголосити, що у проведеному А. В. Крижевським дослідженні за темою: «Криміналістична характеристика шахрайств у сфері мобільного зв'язку» (Київ, 2012 р.) зосереджувалася увага на загальній характеристиці та криміналістичній класифікації шахрайств у сфері мобільного зв'язку, почат-

ковому етапу розслідування, та проведенні окремих слідчих дій [2].

Однак, вказана робота не могла врахувати змін, що відбулися у зв'язку із введенням у 2012 році в дію Кримінального процесуального кодексу, законодавстві України, розвитку науково-технічного прогресу, сучасних розробок з криміналістичної техніки, тактики, психології та інших наук.

Таким чином, все наведене обумовлює актуальність теми: «Розслідування шахрайства, вчиненого шляхом використання засобів мобільного зв'язку» та нагальну потребу у проведенні дослідження та формування, апробованих практикою дієвих рекомендацій з протидії зазначеним проявам.

1. Статистична інформація Генеральної прокуратури України (електронний ресурс) – режим доступу <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>;

2. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Криміналістична характеристика шахрайств у сфері мобільного зв'язку» Крижевський А.В. (електронний ресурс) – режим доступу <https://mydisser.com/en/catalog/view/9102.html>;

Даньшин Максим Валерійович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права національної безпеки
та правової роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
України імені Ярослава Мудрого

Любченко Володимир Іванович,
здобувач Університету сучасних знань,
завідувач Полтавського відділення
Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз імені Заслуженого
професора М. С. Бокаріуса
Міністерства юстиції України

ПРОКУРОР ЯК КЕРІВНИК СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ

Прокурор виконує у стадії досудового розслідування дві функції: здійснює нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та реалізує функцію обвинувачення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у попередній (досудовій) формі шляхом порушення обвинувачення та офіційного оформлення обвинувального акта (п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України). Широкі кримінальні процесуальні повноваження прокурора у досудовому розслідуванні є не лише владно-розпорядчими, а й універсальними, бо вони одночасно спрямовані як на реалізацію наглядової функції, так і на реалізацію функ-